

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בענין כורך

פסחים דף קטו ע"א. הנה יש לעיין להלל דהמצוה הוא כורך איך הדין בזמן הזה שמצות מרור הוא מדרבנן, אם הדרבנן הוא ג"כ על מצות ומרורים, וא"כ איכא תרי חיובא במצות מצה, א' מהתורה בזמן הזה, וב' מצות על מרורים מדרבנן, ובעינן למיכל מקודם מצה לחוד, כי היכא דלא ליתי דרבנן ויבטל למצה דאורייתא כמפורש בגמ' (פסחים קטו ע"א), או דכיון דמצה בזה"ז מדאורייתא, רבנן תקנו מצות מרור מדרבנן, ולא משום מצות על מרורים דזה ליתא בזה"ז כלל ורק סתם מצות מרור מדרבנן. והנה מדאמרין בגמ' שם דאכלינן מצה לחוד ומברך עליה, וכן מרור לחוד ומברך עלי, ואח"כ כורך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה, וקשה איך מברכינן אמרור לחודא דכיון דמספקינן דילמא הלכתא כהלל, א"כ ליכא מרור לחוד כלל ואיך מברכינן ע"ז, (וגם מ"ש דאכלינן כורך מצה ומרור בלא ברכה), והנה לשיטת התוס' (שם בד"ה אלא אר"א) דכל דין כורך להלל אינו כ"א לכתחילה ובדיעבד יוצא גם בלא כורך נחא דמברך על מרור לחוד, דיוצא לכו"ע בדיעבד, אבל לשאר שיטות דלא יוצא להלל בלא כורך קשה, וגם צ"ע בלשון הרי"ף דכתב דבעינן למיכל מצה לחוד ומרור לחוד, ובעינן למעבד זכר למקדש כהלל, ^{22.08.2018} משמע דאיכא חיובא לאכול מרור לחוד וצ"ע.

וע"כ נראה דחיוב מרור בזמן הזה להלל הוא בלא כורך כ"א סתם מצוה מדרבנן. וכן מוכח מלשון הרמב"ם דכתב בהל' חו"מ (פ"ז הי"ב ופ"ח ה"ח) דמצוה מדברי סופרים לאכול המרור לבדו, אף דהוא פוסק (שם פ"ח ה"ו) כהלל (וכן פירשו הראב"ד שם), ומ"מ כתב סתם דמצוה לאכול המרור ולא הזכיר בכורך, וא"כ אין זה מטעם דעל מצות ומרורים יאכלוהו, כ"א מצוה מדרבנן לאכול מרור לחוד, ואח"כ כרכינן מצה ומרור זכר למקדש שהיה הלל כורך בזמן המקדש, שאז היה המצוה רק בכורך להלל, ומכיון שזה זכר בעלמא ע"כ לא בעי ברכה, ומרור לחוד בעי ברכה כדין כל דרבנן, וכן משמע מלשון הלכות גדולות (בהלכות פסח) דאוכל מצה משום בערב תאכלו מצות ומרור, ואח"כ אוכל מצה ומרור ביחד לזכר דעל מצות ומרורים יאכלוהו ע"ש, ועיין בחק יעקב (סי' תע"ה סק"ב) דהביא כן בשם הערוך, אמנם עי' בבי' הגר"א (שם ס"א) דמשמע אחרת דלהלל אינו יוצא מצד הדין בלא כורך אף בזה"ז ע"ש, וכן מפורש בשו"ע (שם) דלא יפסיק ^{22.08.2018} משום הפסק ברכה, וגם מפורש שם דלא יפסיק משום ברכת מצה ג"כ, וע"כ דאיכא חיוב לאכול מצה מדרבנן בכורך מלבד מצה הראשונה של בערב תאכלו מצות משום מצות ומרורים.

(מהגרי"ז זצ"ל)

במצות והגדת לבנך

פסחים דף קטז ע"א. הנה בכל לילה יש מצוה של זכירת יציאת מצרים, וא"כ מה נתוסף בליל פסח במצות סיפור יציאת מצרים שאין בזכירה של כל השנה. ונראה לומר, שיש ג' חילוקים בין המצוה של זכירת יציאת מצרים להמצוה של סיפור יציאת מצרים: א) לקיים מצות זכירה אין צריך אלא להזכיר לעצמו יצי"מ, אבל בסיפור יציאת מצרים היא לספר לאחר דרך שאלה ותשובה כדכתיב "והיה כי ישאלך בנך וגו' ואמרת אליו" וכדכתיב "והגדת לבנך וגו'". ובהגדה הבן שואל מה נשתנה והאב משיב עבדים היינו, וההלכה היא שאפילו אם אחד לבדו צריך לשאול לעצמו ולומר עבדים היינו כדרך סיפור לאחר. ב) בסיפור צריך לספר כל ההשתלשלות, וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, ולקיים מצות זכירה סגי בזכירת יציאת מצרים לחוד. ג) מצוה לספר טעמי המצוות של אותו הלילה, כמ"ש במשנה (פסחים קטז ע"א) רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח על שום מה וכו', מצה על שום וכו', מרור על שום וכו'.

וג' ענינים אלו מפורשים ברמב"ם פ"ז מהל' חו"מ, דבהל' א' כתב מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנאמר זכור וגו', ומנין שבלי ליל ט"ו ת"ל והגדת לבנך וגו'. ועוד כתב שם (בהל' ב') מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך, לפי דעתו

של בן אביו מלמדו, כיצד אם הוא קטן או טפש וכו', ואם היה הבן גדול וחכם וכו', וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה וכו', אין לו בן אשתו שואלתו וכו', היה לבדו שואל לעצמו. ועוד כתב שם (בהל' ד') וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבת, כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל, וכו' ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבנו ליחודו, וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו, ומסיים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו. ועוד כתב שם (בהל' ה') כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו וכו'. ומסיים הרמב"ם: ודברים האלו כולן נקראין הגדה, עכ"ל. חזינן להדיא שכל ג' חילוקים אלו כולן נקראין הגדה ונכללין בהמצוה של "והגדת לבנך" בהמצוה של סיפור, וכיון שמצות צריכות כוונה צריכין לכוין לצאת המצוה בג' דברים אלו. נא"ה, ע"ע בעמק ברכה בענין הגדה אות א'.

בענין כזית באכילת מרור

פסחים דף קכ ע"א. הרא"ש (בפ' ערבי פסחים ס" כ"ה) כתב דלהכי בעינן כזית באכילת מרור משום דמברכים על אכילת מרור ואין אכילה פחותה מכזית. ובספר שאגת אריה (סימן ק) הקשה עליו, דכיון דאיתקש מרור למצה, ובמצה הא בעינן כזית דכתיב ביה לשון אכילה 'בערב תאכלו מצות' א"כ ה"ה במרור, ואמאי איצטרך להא דמברכים על אכילת מרור. ועוד קשה דנהי דבמרור לא כתיב לשון אכילה, והא דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו קאי אפסח, אבל הא חזינן דלאיסור בשר בחלב או כלאי הכרם, דאף דלא כתיב בהו לשון אכילה, דמהאי טעמא חייב בהו אף שלא כדרך הנאתם, מ"מ אינו חייב עליהם עד שיאכל כזית, והיינו משום דכיון דהאיסור הוא אכילה כך היא ההלכה דאכילה היא בכזית, ובפחות מכזית לא חשיב אכילה, ולכך אף דלא כתיב בהו לשון אכילה, אבל כיון דהאיסור הוא האכילה, צריך כזית משום שיעור אכילה, וא"כ ה"ה בכל מצוה היכא דהמצוה היא האכילה, צריך כזית, דפחות מכזית לא חשיבא אכילה, וא"כ אמאי כתב הרא"ש דרק משום הברכה צריך כזית והלא משום עצם המצוה של אכילת מרור צריך כזית, דאף דלא כתיב בה לשון אכילה מ"מ הא המצוה היא אכילה, ובפחות מכזית לא הוי אכילה. והנראה בזה דהנה הרמב"ם במנין המצות לא מנה לאכילת מרור למצוה בפ"ע, וכן בסה"מ מצוה נו וכן בספר יד החזקה (בפ"ז מהל' חמץ ומצה הי"ב ופ"ח ה"ה) כתב דמרור בזמן הזה הוא מדרבנן, ומוכח דהא דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו אין זו מצוה על אכילת מצה ומרור בפ"ע, אלא דעיקר המצוה היא אכילת הפסח, ורק דאכילת מצה היא גם מצוה בפ"ע מקרא דבערב תאכלו מצות. וכיון דאין אכילת מצוה בפ"ע, ורק דין ותנאי במצוה דאכילת פסח, נראה דאם יאכל כזית פסח וחצי זית מצה וחצי זית מרור, דשפיר קיים מצות אכילת פסח^{טו}, ורק דלא קיים עוד מצות אכילת מצה דמצוה בפ"ע היא מקרא דבערב תאכלו מצות. ולפי"ז הלא מיושבת שפיר קושית ה"ש שאגת אריה", דלא איתקש מרור למצה אלא לדין מצה שנאמר במצות אכילת פסח בקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, ולא למצות מצה מבערב תאכלו מצות שהיא מצוה בפ"ע. דהרי חזינן דמצה בזה"ז דאורייתא ומרור מדרבנן, וכיון דלא איתקש אלא למצה שהוא דין באכילת פסח, בדין זה גם מצה עצמה לא בעי כזית, ורק למצות מצה שהיא מצוה בפ"ע מקרא ד'בערב תאכלו מצות' בזה צריך כזית.

ומיושב נמי מה שהקשינו מבשר בחלב וכלאי הכרם דדוקא התם דהאכילה היא איסור בפ"ע, בזה אף דלא כתיב לשון אכילה, מ"מ כיון דהאיסור הוא אכילה צריך כזית דהוא שיעור בדין אכילה, אבל במרור דאין אכילתו מצוה בפ"ע, ורק דין במצוה דאכילת פסח, בזה ל"ש ההלכה דכיון שהיא מצות אכילה שיהא צריך כזית, כיון דאין אכילתו מצוה בפ"ע, ולזה שפיר קאמר הרא"ש דכיון דלא כתיב לשון אכילה לא בעי כזית, אי לאו משום דמברכים על אכילת מרור.

טו. וכ"כ באבני"ז או"ח ת"כ ס"י שפג אות ז שבזמן הבית דאוכל מצה ומרור עם הפסח לא בעי כזית לא במצה ולא במרור. אכו יעוי"ז במרדכי סו"פ ערבי פסחים שכ' דגם במרור בעינו כזית. וכ"כ בהגה"מ פ"ח מחור"מ. וצ"ע.

מסיבים בשני הכוסות הראשונים). ולפי פשוטו נראה לתרץ דכיון שהביאו שלחן שעליו מצה ומרור וחרוסת, א"כ ע"י זה מבין הבן שיאכלו מצה ומרור ושיטבלו עוד טיכול אחד בחרוסת (ואפילו לשיטת הרמב"ם דגם את הכרפס מטבילים בחרוסת הבן מבין מזה שמשאירים את החרוסת על השלחן שיעשו עוד טיכול בחרוסת), והשאלה ששואל הבן על הסיכה היינו משום שרואה את כולם מוסבים על מיטות. אך לפי מה שנתבאר בדברי הרמב"ם דמה נשתנה אין הבן שואל אלא הקורא, א"כ קושיא מעיקרא ליתא. דהבן באמת אינו שואל על מצוות הלילה, כיון שלא ראה אותם אלא שואל על הדברים המתמיהים אותו שאותם ראה, והקורא הוא זה ששואל והוא הלא יודע מה שיתרחש אח"כ.

י"ג) מה נשתנה - צריך עיון למה אומרים מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלים וכו'. הלא הי' הרבה יותר פשוט לשאול למה אוכלים מצה כלילה הזה, ומהו האריכות וכפל הלשון של מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות וכו'.

והנה הרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות חמץ

ומצה (ה"א) וז"ל: מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כליל חמישה עשר בניסן, שנאמר זכור את היום אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר זכור את יום השבת עכ"ל. מבואר

בפסחים (דף קט"ו:). אלא דעיין ברמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פ"ח ה"ב) שכתב וז"ל: ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה וכו' עכ"ל. ומבואר בדבריו דהבן אינו שואל את השאלות של מה נשתנה, אלא דהבן שואל מה שמתמ"י אותו, ואילו הקורא, שהוא אומר את ההגדה, הוא זה ששואל מה נשתנה והשאלות שאחרי"י. יוצא לפי זה דבזמן הזה שאין לנו קורא שמוציא את כל המסובים בהגדה, אז כל המסובים צריכים לומר מה נשתנה. וכן נהגו בבית הגר"ח זצ"ל שכל המסובים אמרו מה נשתנה, בקטן החל ובגדול כלה.

ובכיאור דברי הרמב"ם נראה דשני דינים נאמרו. ראשית, צריך שהבן ישאל כליל הסדר מה שמתמ"י אותו, ודבר זה מקרא מלא הוא דכתיב (שמות י"ג, י"ד) והי' כי ישאלך בנך וגו', וכל אחד שואל כדרכו, דכנגד ארבעה בנים דברה תורה. ועוד נאמרה הלכה דסיפור יציאת מצרים עצמה צריכה להיות בדרך שאלה ותשובה, ולכן כתב הרמב"ם דגם הקורא צריך לומר מה נשתנה כדי שגם סיפור יציאת מצרים עצמה תהי' בדרך שאלה ותשובה (עיין לקמן אות נ"א).

והנה כבר הקשו המפרשים איך שואל הבן מה נשתנה על מצוות הלילה והלא עדיין לא אכלו מצה ומרור ועדיין לא הטבילו שני פעמים (וגם הסיכה לא ראה הבן לחד מ"ד בפסחים [דף ק"ח] דאין

1. כבר דקדק כן החתם סופר בהגהותיו לשו"ע סי' תע"ג. ומה דאיתא בגמרא דאם הבן שואל פטורים מלומר מה נשתנה, עיין בפירוש רבינו מנחם על הרמב"ם (שם) שכתב דסובר הרמב"ם דדין זה אינו נפסק להלכה. ועיין ברמב"ם מהדרות פרנקל בשינויי הנוסחאות דאיכא גירסא ואומר לקורא, ולפי זה ליתא לדברים אלו.

בדרך שאלה ותשובה. יוצא לפי זה דשאלת מה נשתנה הוא חלק מסיפור יציאת מצרים. אך עדיין צ"ע למה שואלים מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלים, ואינו שואל רק למה אוכלים כלילה הזה מצה, דבשאלה זו מתקיים הדין דסיפור יציאת מצרים צריך להאמר בדרך שאלה ותשובה. אלא נראה דהיינו טעמא, דבוה שמוסיף מקורם מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, ואח"כ מכאן שבכל הלילות אוכלים חמץ ומצה והלילה הזה כולו מצה, אנו אומרים בוה שלילה זה מובדל ומפרש משאר לילות השנה ע"י זה שאנו אוכלים מצה ומקיימים את שאר מצוות הלילה. נמצא לפי זה דאין מה נשתנה רק שאלה כדי שתהא סיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה, דלזה סגי שישאל למה אוכלים מצה, אלא מתחיל ממה נשתנה כדי לכלול בשאלתו שאומר דלילה זה שונה ומובדל משאר לילות השנה בוה שיש ללילה זה מצוות אלו, ובוה מקיים את דינו של הרמב"ם דילפינן סיפור יציאת מצרים מקידוש של שבת וצריך לומר דלילה זה מובדל משאר לילות השנה.

ועוד נראה דלשיטת הרמב"ם דהבן אינו שואל מה נשתנה אלא מה שמתמי אותו ואילו הקורא הוא זה ששואל מה נשתנה, אין הטעם ששואל הקורא משום דבעינן שסיפור יציאת מצרים יהא בדרך שאלה ותשובה, כמו שביארנו לעיל, ובאמת אין מה נשתנה שאלה למה נשתנה לילה זה משאר לילות השנה כלל, אלא דפירושו של מה נשתנה הוא כמה נשתנה או ע"י מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, ואינו שאלה, אלא שקורא ההגדה אומר ומודיע שלילה זה נשתנה מכל

בדברי הרמב"ם דילפינן לשון זכור שנאמר במצות סיפור יציאת מצרים מלשון זכור שנאמר לגבי מצות קידוש של שבת. והנה בגדר מצות קידוש של שבת כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצוה קנ"ה) וז"ל: היא שצונו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו, נזכיר בס יציאת מצרים וקדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו עכ"ל. ומבואר בדבריו דמצות קידוש היא לא רק אמירת דברים בנוגע לקדושת היום, אלא דנכלל במצות קידוש שצריך לומר שיום השבת מובדל ומפרש מימי החול (ועיין ברמב"ם בהלכות שבת (פכ"ט ה"א) שכתב דצריך לזכור את השבת בזכירת שבת וקידוש. וכמה שכתב קידוש כוונתו היא לדבריו בספר המצוות, דקידוש הוא מלשון מובדל ומפרש, כמו שכתב רש"י בתחילת פרשת קדושים). וא"כ נראה דגם בסיפור יציאת מצרים דכוותה, דילפינן ממה שכתוב בו זכור כמו בקידוש, מצוות לדעת הרמב"ם היא, לא רק לספר שיצאנו ממצרים, אלא דג"כ צריכים לומר שליל ט"ו בניסן הוא לילה שמובדל ומפרש משאר לילות השנה, כיון שיצאנו ממצרים כלילה הזה. אלא דיש לעיין היכן בהגדה אנו אומרים שליל ט"ו מובדל ומפרש משאר לילות השנה.

ונראה לומר, דהנה כבר ביארנו (לעיל אות י"ב) דהרמב"ם סובר דקורא ההגדה הוא זה שאומר מה נשתנה וכו' שבכל הלילות וכו', ואילו הבן אינו שואל מה נשתנה וכו' שבכל הלילות וכו' אלא שואל על דברים שמתמיהים אותו. ומה שגם הקורא אומר מה נשתנה, היינו משום דגם סיפור יציאת מצרים עצמה צריכה להאמר

ט"ו) בענין מצות סיפור יציאת מצרים. יש לעיין במצות סיפור יציאת מצרים, האם מצותה היא לספר שהיינו עבדים במצרים והקב"ה הוציאנו ממצרים כלילה הזה, ליל חמישה עשר בניסן. או שמא רק צריך לספר שהיינו עבדים והקב"ה הוציאנו ממצרים, אבל אין דין שצריך לספר שהקב"ה הוציא אותנו כליל ט"ו בניסן.

ויש לפשוט ספק זה מדברי הרמב"ם, דהנה הרמב"ם כתב (בהלכות חמץ ומצה פ"ז ה"ב) וז"ל: לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד, אם הי' קטן או טיפש אומר לו, בני, כולנו היינו עבדים, כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, וכלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוצאנו לחירות עכ"ל. הרי מפורש בדברי הרמב"ם דצריך לומר לבנו שהקב"ה הוציאנו ממצרים כלילה הזה, ליל ט"ו בניסן. אלא דאם כן צ"ע היכן אנו אומרים את זה בהגדה, ולפוס ריהטא נראה שרק מספרים שהקב"ה הוציאנו ממצרים, ולא הוזכר בהגדה שזה הי' כליל ט"ו, וצ"ע דברי הרמב"ם.

ונראה שבאמת אומרים בהגדה שהקב"ה הוציאנו ממצרים כליל ט"ו, שהרי שואלים מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, ואח"כ שואלים את ארבעת השאלות (לרמב"ם חמש), ועל שאלות אלו עונים מיד, עבדים היינו לפרעה במצרים ויוצאנו ה' אלוקינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. כלומר, שהלילה הזה נשתנה מכל הלילות כיון שכלילה הזה פדה אותנו הקב"ה והוציאנו לחירות. נמצא דמתוך השאלה והתשובה נמצינו למדים

הלילות בזה שכלילה זה אנו אוכלים רק מצה או מרור וכו' משא"כ בשאר לילות השנה. וכל אמירת מה נשתנה הוא רק משום דינו של הרמב"ם, שצריך לומר שלילה זה שונה ומובדל משאר לילות השנה, ודין שאלה של כי ישאלך בנך מתקיים לדעת הרמב"ם ע"י שבנו שואלו מה שמתמי' אותו. ואם כנים הדברים פשוט למה אינו שואל למה אנו אוכלים מצה, דמה נשתנה שאומר הקורא אינו שאלה כלל, דרק הבן שואל, ואילו קורא ההגדה אומר שלילה זה מובדל משאר הלילות. ולכן צריך לומר מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלים וכו'.

י"ד) הלילה הזה כולנו מסובין - הסיבה פירושה היא שצד שמאלו של האדם צריך להשען על המטה או כל דבר אחר, אך אם מטה את גופו לצד שמאל ואין גופו נשען על שום דבר אינה הסיבה כלל. ועיין בגמרא (פסחים דף ק"ח) דהאמוראים לא היו מסיבים על מטות אלא כל אחד הי' מסיב על ירך חבירו, אבל לא הטו את עצמם לצד שמאל בלי להשען כלל. והיינו טעמא דבאופן זה אינה הסיבה כלל דהסיבה פירושה דצריך להשען על משהו. ולפי זה נראה דבזמן הזה שיש לנו כסאות אם רק הטה את גופו לצד שמאל ולא נשען על שום דבר, אין זה הסיבה כלל ולא יצא ידי חובתו, וצריך לרקדק בזה הרבה. והעצה היעוצה לזה הוא לסובב את גב הכסא לצד שמאלו ואז יכול להשען על גב הכסא. וכן נהג רבינו זצ"ל.

א א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש

רש"י
א ואלה שמות בני ישראל

(א) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן נחיייהו א נשמותם חזר ומנאן נחיייהו ב להודיע חזקתן שנמשלו לכוכבים ג שמוליאן ומכניסן במספר ונשמותם

למאי נ"מ קאמר דקאי על מספר דלעיל וא"ל דקאי על מספר דלעיל ולהודיע שזה המספר אחר המיתה היה ולהכי כתיב ואלה כלומר אלה שמות בני ישראל המספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה אבל עדיין קשה למה ליה למספר דלאחר מיתה כיון שכבר מנאן בחייהם ועל זה קאמר אע"פ כו' וק"ל: ב ולא נקט בשמותם גבי מיתתן דלעיל בחייהם מנאן בשמותם ופרטן אבל גבי מיתתן לא מנאן אלא ראשי השבטים כדכתיב הכא ע' נפש וגו': ג ואין להקשות מה היא החיבה שהמשיל אותם לכוכבים י"ל כמו שהכוכבים קיימין

שפתי חכמים

א דקשה לרש"י למה מנאן פעם אחרת הא כבר מנאן לעיל בפ' ויגש וא"ל דלעיל מנאן בחייהו ועכשיו מנאן אחר מיתתן מנ"מ בין מנין דקודם מיתה בין לאחר מיתה כיון דכבר מנאן ועל זה פירש להודיע כו'. א"נ ק"ל דואלה ל"ל דלא ה"ל אלא אלה שמות וגו' וא"ל דקאי על מספר של מעלה דכפ' ויגש והתם כתיב ואלה דקשה למאי נ"מ קאמר דקאי על מספר דלעיל וא"ל דקאי על מספר דלעיל ולהודיע שזה המספר אחר המיתה היה ולהכי כתיב ואלה כלומר אלה שמות בני ישראל המספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה אבל עדיין קשה למה ליה למספר דלאחר מיתה כיון שכבר מנאן בחייהם ועל זה קאמר אע"פ כו' וק"ל: ב ולא נקט בשמותם גבי מיתתן דלעיל בחייהם מנאן בשמותם ופרטן אבל גבי מיתתן לא מנאן אלא ראשי השבטים כדכתיב הכא ע' נפש וגו': ג ואין להקשות מה היא החיבה שהמשיל אותם לכוכבים י"ל כמו שהכוכבים קיימין

אבן עזרא

(א) ואלה. טעם הוי"ו צעזעור שהזכיר צסוף הספר הראשון כי ראה יוסף לבניו בני שלשים הזכיר כי אחיו נרדמתם היו מעטים ופרו ורבו ומלת אלה גם נחמרון ה"א שיה לזכרים ולנקבות וכתיב כי את כל התועבות האל. ואחריו מכל התועבות האלה. לאנשים האל. אלה יולידו להרפה. מה אעשה לאלה. וככה מלת לו. השונמית הלו, הנער הלו. וצעזעור היות מלת אלה מלעיל היה ה"א נוסף כה"א לילה. נחלה מצרים. ושם לשון זכר. ורבים שמות כי המי"ו כולל סימן רבים ורבות. כמו מקומות ואצות. גם המ"ס ככה סימן הזכרים והנקבות. כמו נשים ופילגשים. ויש שמות שימנאו צמ"ס גם נחיי"ו. כמו נפשים נפשות לצבות גם לצבים על לצבהן: ה"א מצרימה. תחת מלת אל כמו נלכה דומינה. ותצא אחי ירושלימה: את יעקב. עם יעקב כמו

רמב"ן

השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות כולם שהם כעין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז להודיע כל העתיד לבא להם. ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם, ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנו, ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה (שם מו ח כז), בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל:

והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים,

כי היו בארץ לא להם נכוכים במדבר, וכשבאו אל שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

א. טעם ואלה שמות. כי הכתוב ירצה למנות ענין הגלות מעת רדתם למצרים, כי אז גלו בראש גולים, כאשר פירשתי, ולפיכך יחזור אל תחלת הענין שהוא מפסוק וכל זרעו הביא אתו מצרימה (בראשית מו ז), ושם כתוב אחריו ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ואותו הפסוק בעצמו הוא שהחזיר בכאן, כי אף על פי שהם שני ספרים, הספור מחובר בדברים באים זה אחר זה, וכאשר הזכיר בני יעקב קצר בבני בניו וכל זרעו, והחזיר הכלל כאשר אמר שם כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים.

ספורנו

ופיפר בספרו השני, כי מאז החל זרע ישראל לחלל ברית אבותם במצרים, כאשר העיד יחזקאל באמרו וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, איש שקוצי עיניו לא השליכו, ואת גלולי מצרים לא עזבו, ואומר לשפוך חמתי עליהם, לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים היו לעבדים בפרך, עד אשר שבו קצתם והתפללו, ומלאך פניו הושיעם. וסיפר ראשונה כי כאשר חפץ ביקרם דיבר אליהם פנים בפנים ובזה זכו אל עדי רוחני וזולתו בהר חורב. והמה מרו והתנצלו את עדיים, וסלקו שכינה מאתם. וסיפר שנית כי בכל זאת לא חדל האל יתברך לתקן עניינם באופן מה לשכנו בתוכם, וצוה על מלאכת המשכן וכלים ותקון כהנים לעבודתם, ובזה השיב שכינתו לתוכם אחר תכלית הקלוקל והיאוש, ובכך סיים ספרו השני:

בעל המורים

(א) ואלה שמות בני ישראל הבאים. ר"ת שניה שאף כשהיו נשניה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שנשניל ד' דברים נגאלו ממנרים נשניל שלא שינו את שמותם וכו' וגם כן ואלה ו' מוסקי על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שנה להם שלא ישנו שמותם וא"ל אע"פ ששינו שמי לפנת פענה אחס אל חשנו שמוחיס: ישראל הבאים. ר"ת וס"ת מילה: את יעקב איש. ס"ת שנת לומר לך

(א) ואלה שמות. אלה הנזכרים בכאז היו ראויים להודע בשם כי כל אחד מהם ראוי להיות נחשב איש על שמו המורה על צורתו

ורבנן תקנו על היין וכי לית לי' יין אומר ההגדה על הפת כמוש"כ בפרק ח' הלכה י"ב יעו"ש.

הלכה ד והוא שידרוש מארמי כו' וכל המוסף ומאריך

בדרש פרשה זו הרי זה משוכת. נראה דאמר בדף ל"ו ורע"ק שהוא דקרינא עוני לכדשמואל כו' שעונין עליו דברים הרבה. והנה הלל הוי מד"ס ויציאת מצרים כתוב והגדת לבנך כו' ואמרתם ז"פ ואמרת אליו, ולמאי צריך עוני הוא משום דצריך לדרוש פרשה דבכורים דכתיב ב"י לשון ענייה וענית ואמרת לפני ה' כו' וזה שעונין עליו דברים הרבה שירבה בדרוש פרשה זו. וברור.

הלכה י ובין הכוסות האלו אם רצה לשתות שותה בין

שלישי לרביעי אינו שותה הנה בטור סימן תע"ג הביא הב"י משם הכל בו דאפשר שבין כוס ראשון לשני נמי לא ישתה ובספר מלכי בקודש האריך דשיטת הירושלמי דאמר דבתוך המזון אינו משכר מורה כן יעו"ש ובאמת שיטת הירושלמי במגילה פרק בני העיר [הביאו הרי"ף] מורה להיפך דאמר סימניהון דהדין פרשתא בין כוס ראשון לשני ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה יעו"ש מורה מפורש דבין ראשון לשני ישתה דכמו בהדין פרשתא מפסיקין בין שקלים לזכור כו' ובט"ו כן הכא רשאי לשתות ודו"ק.

אוצר החכמה

פרק ח

הלכה ז רבינו בהלכות קרבן פסח פרק ח' הלכה ח' כתב סכין וכו' חוץ מן המים ומותר לטבל את הבשר אחר שנצלה במשקין ובמי פירות. טעמו הואיל דמים מפורש בתורה החמירו חכמים. ולדבריו דדייק לשון בהם במשנה דבמים אין סכין ומטבילין נראה דאסור לרחוץ הבשר במים דילמא ישאר לחלוחית מהמים וצולה אותו במים וגרע מעץ של אלון כו' דאית ב"י קטרי דמפיק מיא כו' ולאחר שיצלה והוקר ג"כ אין רוחצין כמו שאין מטבילין במים בשעת אכילתו. והא דתנן בסוף נדה בראשונה היו כו' היושבת על דם טוהר מערה מים לפסח אין זה לרחוץ בשר הפסח כפירוש רש"י דהא אסור לרבינו והדחת קרבים היו בעזרה ויושבת על דם טוהר איך באה שמה, לכן פירש רבינו בפ"י המשנה דקאי על המצות שנאכלין עם הפסח ללישתן והיו חולין שנעשו על טהרת הקודש ויעו"ש פרק י' שכל העולה עם הפסח על השולחן מתבערין עמו.

נתבונן דמאי פריך מי כתיב מצתכם לימא משום דאינו יכול להתפיס אותה להשתמר לשם מצה הנאכלת ליום אחד כיון דממון גבוה הוא ולא בעלים הוי אע"ג דשלו היא לאכילה כיון דאינו בעלים ליתן במתנה כדאמר פרק האיש מקדש דף נ"ד ובמנחות פ"ב אמר דאינו יכול להתפיסן בקדושת שלמים אם הם חיטי מעשר, אף דמעו מעשר אזלי לשלמים זהו בדין תורה אבל איהו לאו בעלים לאתפסינהו בקדושת שלמים וכן פסק רבינו סוף פרק ז' מהלכות מע"ש דלהתפיס מעו מעו מע"ש לשלמים אינו יכול אלא לקח בהמה נעשית שלמים. ובוזה פירשתי מכבר דברי רבינו שם בהלכה י"ח שכתב ואעפ"כ אם פדאה לעצמו מוסף חומש, דסד"א כיון דלהקדיש שלמים אינו יכול אלא שהתורה עשאתן שלמים א"כ בעלים לאו מקדיש הוי והא רק מקדיש מוסף חומש קמ"ל כיון שלרצונו ולתאות נפשו נתנה שאם ירצה יקח בה בהמה ונעשית שלמים מקדיש קרינא ליה, וכי נסתאבה ופריק לה מוסף חומש ואין דין הבעלים כדין אחרינא. ואף דיש לחלק בין הקדש דהקנאה הוי' לדין לשמה מ"מ יש לומר כן. ונראה לנו בזה דמצי לומר דאפה מעיסה הטבולה למע"ש והתפיסה לשם מצה ונשתמרה כך ואח"כ הפריש מצה אחת לשם מע"ש ובוזה מתקיף רב פפא אמאי לא יצא בה אך התוספות הקשו דטבל ג"כ לאו לכם לענין אתרוג הוא ותירצו דבמצה של כהן גופי' דאי מפריש שלו היא צריך קרא לזה. ולפ"י בעיסה של מע"ש דאי מפריש הוי ממון גבוה תו בטיבלה ג"כ לאו שלו הוי ולא מצי מתפיסה להשתמר לשם מצה הנאכלת ליום אחד לתירוץ זה ואמאי צריך לטעמא דילפינן לחם לחם מחלה, וצריך לומר דאכתי משכחת דאפה עיסה של חולין לשם מצה ואח"כ לקח המצה בכסף מע"ש והוי לקוח מכסף מע"ש ואמאי לא יצא ומוכרח לתרץ דילפינן מחלה דבעי לכם וחלה בעינן דבעת חיובה היינו גלגולה תהיה שלכם כן הכא בעת האכילה בעינן דתהא לכם וכיון שכן מוכרח דסברי רב פפא ורבא דיוצאין במצה של מעשר שני הוא בלקוח בכסף מעשר, דלחכמים דפליגי על ר"מ יוצאין בלקוח בכסף מעשר אע"ג דאי תטמא לרבי יהודא תקבר ומקרי דאית לה היתר בכל מושבות ורק בחלה הלקוח בכסף מעשר שני בעי ודו"ק.

פרק ז

הלכה א מצות עשה כו' כמו שנאמר זכור את יום השבת. פירוש כמו שמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכרו על היין וכי לית לי' יין מקדש אריפתא כן הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם

(כדמבואר בסוטה ל"ב ב' ועיין מנ"ח מ' תר"ו אות א') ליכא שומע כעונה. אכן נראה דהנה בחזו"א שם תמה דתנאי הדיבור תלויים אך במשמיע, וכמו על היין ומתוך הכתב, וה"ה גבי בקול רם. אלא דכבר נודע דכונת הביה"ל אינה משום בקול רם גרידא, אלא משום אמור להם כאדם האומר לחבירו, ובשומע כעונה ליכא זאת, דאין לו אלא את הדיבור עם כל תנאיו, אבל אין לו את האמירה לחבירו, ולפי"ז לא שייכא זאת לביכורים כלל. ומלבד זאת ברמב"ם לא הזכיר כלל דבעינן בקול רם במקרא ביכורים, ועמד בזה במנ"ח שם].

מהני שומע כעונה, כשאר מצוות התלוים בדיבור, ונפ"מ דמארמי אובד אבי עד ועתה הנה וגו' דמהני שומע כעונה. [והעירוני דתליא בהא דדנו גבי ברכת כהנים אי מהני שומע כעונה, דבבית הלוי בראשית ^{אזהרה 2018/3006} בחידושים לחנוכה כ' דליכא שומע כעונה כבר"כ, דשומע כעונה שייך רק בדבר דאין צריך בו אלא אמירה לחודא, אבל ברכות כהנים דצריך בקול רם כאדם האומר לחבירו ל"ש שומע כעונה. ובחזו"א או"ח סימן כ"ט אות ג' נקט דמשום לתא דבקול רם אתינן עלה עיי"ש, ואי הכי ה"ה במקרא ביכורים דבעי קול רם

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב (שם ה).

"החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, אפילו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת איבי לי", ועיין במשנה ראשונה שם שהוא על שם ארמי אובד אבי, "ולא שמחת אויבי לי", שהציל את אבינו מיד לבן אויבו.

ויסוד הענין הוא כפי המבואר לעיל
דמקרא ביכורים יסודו הודאה
והכרת טובה, וכדכתיב "הגדתי היום",
ופירש"י "שאינו כפוי טובה".
ולכשנתבונן יש כאן הרגש נפלא, כאשר

וברש"י: "ארמי אובד אבי, מזכיר חסדי המקום ארמי אובד אבי לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ובשביל שחשב לעשות חשב לו המקום כאילו עשה שבעובדי כוכבים חושב להם הקב"ה מחשבה כמעשה". ובסה"מ (מ"ע ק"ב): "וקורא ארמי אובד אבי וירד מצרימה וגו' כלומר לבן בקש לעקור את הכל כשרדף את יעקב ובשביל שחשבו לעשות חשב לו המקום כאילו עשה שהאומות חושב להם מחשבה כמעשה ועוד אחרים באו לכלותינו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים וכו' עד שגומר". ותנן בבכורים (פ"ג מ"ד):

אם במקרא ביכורים בעי לדרוש הפרשה ע"ד ליל פסח, וצ"ע לדינא], ועיי"ש בד' הגר"א שם שכתב לאחר שביאר כנ"ל דכל הבריחה ופרטיה היו בגדר מעשה אבות סימן לבנים לגאולת מצרים: "ולכן אמרו בסיפור יציאת מצרים ודרוש מארמי אוכד אבי עד וכו'". והיינו דסיפור יציאת מצרים יסודו הודאה והכרת טובה, הודאה על האמת שאיני כפוי טובה, וכדברי המהר"ל בגבורות השם פרק א': "אבל מה שאנו מצווין לספר בליל היציאה נפלאותיו, אין זה בשביל להגיד שבחו, רק שאנו מספרים שבחו שלא נהיה כפויי טובה שעשה הקדוש ברוך הוא לנו נסים ונפלאות ואין אנו מודים לו עליהם. וכי אין אנו מחויבים לספר מה שהטיב עמנו", ולכן קוראים ודורשים בפרשת מקרא ביכורים. והוא שכתב הרמב"ם (בפ"ז מהלכות חמץ ומצה ה"ד) דכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח. והגדה לשון "הגדתי היום", שאיני כפוי טובה. את כל זאת צריך לכלול בשעה שבא הודות על פרי הביכורים, ואם אינו מכיר כן עדיין לא יצא י"ח הודאה, עדיין אינו יכול לומר שאינו כפוי טובה. וכן אמר מוהר"י ממיר זללה"ה בהא דבברכת המזון על כזית פת מודים על הכל.

ומכאן יסוד בחובת ההודאה והכרת הטובה שאדם מחויב לבוראו

אדם זוכה לפרי הילולים, תאנה שביכרה ענבים ורימונים שביכרו, מביא ביכורים וקורא מקרא ביכורים. ומהו התוכן של מקרא בביכורים, קורא מארמי אוכד אבי וירד מצרימה וגו', היינו שכאשר בא להודות על פרי הביכורים שזכה לו, עליו להרגיש את כלליות החסד שבו מתחילתו ועיקרו, לזכור ולהרגיש ולהודות על כל ההשתלשלות הארוכה שהביאה לפרי הביכורים הזה, כל עומק החסד המושקע בפרי הזה. הלא הפרי הזה זכה לו בא"י, ומנין בא לא"י, הלא הי' זה אחרי השתלשלות ושרשרת ארוכה של הנהגה נסית מופלאה מארמי אוכד אבי, וכל ההכנה ליצי"מ שהיתה שם. וכאשר כתב הגר"א (בביאורו לתיקוני זוהר חדש, הובא בספר "מפירושי הגר"א" בפ' ויצא לא כב) שכל הבריחה של יעקב מלבן ארמי אוכד אבי וכל פרטיה (כגון דלקח כל רכושו, והוגד לבן בין השלישי והשיגו ביום השביעי ושאר הפרטים) היתה בבחינת מעשה אבות סימן לבנים, ליציאת מצרים ורדיפת המצרים ול"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ואח"כ כל הגבורות והנפלאות של יצי"מ, וניסי המדבר עד "ויביאנו אל המקום הזה". והלא מקרא פרשה זו הוא הסיפור שאנו מספרים ביצי"מ בליל פסח, וכ' הרמב"ם פ"ז מהלכות חמץ ומצה ה"ד: "והוא שידרוש (דברים כ"ו) מארמי אוכד אבי עד שיגמור כל הפרשה וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח" וצ"ע

בכל דבר טובה הבא עליו, דחייב להרגיש לא אך את הטובה הזו בלבד, אלא את כל ההשתלשלות שעברה עליו עד הגיעו אל הטובה הזאת.

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב (שם).

וברש"י: "וירד מצרימה, ועוד אחרים באו עלינו לכלותנו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים", ועיין שפתי חכמים שם שכתב: "ר"ל דמשמע מכח זה שהארמי אובד אבי וירד מצרימה וזה אינו, לכן פירש ועוד אחרים וכו' וענין בפני עצמו הוא", אכן לפי דברי הגר"א כנ"ל דהבריחה של יעקב מלבן היתה בכל הפרטים בבחינת מעשה אבות סימן לבנים ליציאת וגאולת מצרים ולרדיפה של מצרים וההצלה של קריעת ים סוף ול"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", י"ל דכדרכו של הקב"ה שהוא מקדים רפואה למכה (מגילה י"ג ב'), על כן כל זמן שלא נשלמה ההכנה בבחינת מעשה אבות סימן לבנים ליציאת מצרים, לא התחילה גלות מצרים, אבל מאחר דארמי אובד אבי, וניצל יעקב מרדיפתו של לבן, מעתה יכול היה להתקיים "וירד מצרימה".

ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש (שם ט).

וברש"י: "אל המקום הזה, זה בית המקדש. ויתן לנו את הארץ הזאת, כמשמעו". ויל"ע דהול"ל קודם ויתן לנו וגו' ואח"כ ויביאנו וגו'. וי"ל דיעוין בספרי פ' כי תבא פסקא ה': "ויביאנו אל המקום הזה זה בית המקדש או יכול זה ארץ ישראל כשהוא אומר ויתן לנו את הארץ הזאת הוי אומר זו ארץ ישראל ומה ת"ל ויביאנו אל המקום הזה בשכר ביאתנו אל המקום הזה נותן לנו את הארץ הזאת", ומבואר דכל הזכות של הביאה לא"י הוא ביהמ"ק, ולפיכך הקדימה תורה את ההבאה לביהמ"ק לנתינת הארץ. ועוד י"ל על פי דברי רש"י בתענית דף י"ז ע"א (ד"ה דבעי למחתם): "בסוף כל ברכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה, שהן התפללו על ארץ ישראל, כך שמעתי, אי נמי משום דאינהו תקון בית המקדש, דהוא עיקר הארץ, כך שמעתי". ונמצא שעיקר הנתינה של הארץ היא מחמת ההבאה אל המקום הזה